

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van het kasteel van Hoeilaart in Hoeilaart

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Hoeilaart, gegeven op 29 oktober 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 8 november 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van het kasteel van Hoeilaart aantoonst;

Overwegende dat het kasteel van Hoeilaart als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

Het kasteel van Hoeilaart werd in 1858 ontworpen door de Antwerpse architect Joseph Claes (1824-1889) ter vervanging van het oude kasteel van de heerlijkheid Ter Heyde. Claes bouwde en restaureerde verschillende kasteelgebouwen en landhuizen in historiserende bouwstijlen, waarvan het kasteel van Hoeilaart het vroegste voorbeeld is, dat bovendien uitzonderlijk gaaf bewaard bleef. Als kasteel in een pittoresk-romantische vroege neogotische stijl vormt het een unicum in zijn oeuvre. Deze bouwstijl, ook gekend als stukadoors- of troubadours-neogotiek, typeert zich door het hernemen van de vormentaal van de middeleeuwse architectuur en sierkunst, echter met behoud van de principes van de neoclassicistische esthetiek van symmetrie en proportieeler. Zowel wat de indeling, opstand, plattegrond als architecturale uitwerking betreft, beantwoordt het kasteel van Hoeilaart aan de typologische kenmerken van een 19de-eeuws landhuis in troubadours-neogotiek. Er werd een uitbundige gotische ornamentiek toegepast op een klassiek ontworpen en geconstrueerd bouwlichaam. De ruimteverdeling van het kasteel van Hoeilaart is symmetrisch opgevat en gestructureerd rond twee haaks geplaatste circulatie-assen die elkaar kruisen in de centrale traphal. Het gelijkvloers wordt bepaald door een enfilade van representatieve ruimtes, allen uitkijkend op het kasteelpark. Aan de uitwerking van de ontvangstkamers werd grote zorg besteed. De toenemende aandacht voor het wonen in de 19de eeuw uitte zich in een ruimtelijke differentiatie van verschillende bouwlagen, vertrekken en circulaties in de woning met een strikte scheiding tussen bedienden en bewoners. Men beriep zich op eigentijdse constructietechnieken, met overvloedig gebruik van stucwerk en de toepassing van eigentijdse materialen. De vormelijke uitwerking wordt echter bepaald door op de middeleeuwse bouwstijl gebaseerde kenmerken zoals de robuuste torenvolumes, trapgevels

en kantelen. De bak- en zandsteenarchitectuur, schiet- en steigergaten en metalen bekroningen van schoorstenen en daken zijn eveneens ontleend aan een historiserende vormtaal. Specifiek voor het kasteel van Hoeilaart is de verwijzing naar de Engelse neogotiek, hetgeen vooral tot uiting komt in de tudorboog-vorm en die consequent doorheen het interieur en exterieur wordt hernomen. In het bijzonder vertonen de opvallend speels uitgewerkte schoorstenen een zeer duidelijke referentie naar het landhuis 'Strawerry Hill', het bekendste voorbeeld van de vroege Engelse neogotiek. Met hun spiraalvormige motieven in witte baksteen en op zowel stervormige als ronde basis, zijn ze bovendien een uitzonderlijk architecturaal gegeven;

Overwegende dat het kasteel van Hoeilaart als monument historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

Het kasteel van Hoeilaart werd tussen 1858 en 1861 opgericht in opdracht van Joseph-Louis de Man d'Hobruge, ter vervanging van het voormalige kasteel van de heerlijkheid Ter Heyde. De achterliggende kasteelhoeve en kapel van het heerlijke domein bleven hierbij behouden. De geschiedenis van het kasteel en haar bewoners is representatief voor de maatschappelijke ontwikkelingen tijdens de eerste helft van de 19de eeuw waarbij de adel, die weliswaar haar macht verbonden aan het grondbezit had verloren, haar status en positie probeerde te affirmeren als de rechtmatige machthebbers in een gewijzigde post-revolutionaire maatschappelijke context. Zij benadrukten hun sociale status enerzijds door hun woonvormen, veruitwendigd in de bouw van landhuizen en kastelen. In de periode 1820-1860 was het bouwen van landhuizen in een pittoreske historiserende stijl gangbaar, waarvan het kasteel in Hoeilaart een bijzonder illustratief voorbeeld is. Het originele concept, de ruimteverdeling en zeer rijke interieurafwerking van het kasteel bleven steeds bewaard, met inbegrip van het vaste en roerende meubilair. De zeer hoge mate van authenticiteit maakt van dit kasteel een uitzonderlijke en zeldzame getuige van de wooncultuur van de sociaal-maatschappelijke elites tijdens de tweede helft van de 19de en het begin van de 20ste eeuw. Het bouwprogramma, de plattegrond met enfilade van representatieve ruimtes en strikte scheiding tussen personeel en bewoners, samen met de rijke uitwerking van het interieur en exterieur zijn kenmerkend en benadrukken de sociale status van de bouwheer. Anderzijds trachtten deze elites zich eveneens maatschappelijk en cultureel te onderscheiden door zich te profileren in de politiek, de diplomatie en het leger. Niet zelden fungeerde zij daarnaast als quasi almachtige burgemeester van een plattelandsgemeente. De familie de Man vormt ook in dit opzicht een bijzonder representatief voorbeeld van deze maatschappelijke ontwikkeling. Zowel Joseph-Louis de Man d'Hobruge als zijn zoon Jean (Ivan) de Man d'Attenrode waren actief in de nationale politiek voor de katholieke partij, waar zij gedurende hun lange politieke carrières diverse functies hebben bekleed. Daarnaast waren zij beiden opeenvolgend burgemeester van Hoeilaart van 1823 tot 1879. De gaaf bewaarde neogotische huiskapel in de grote traphal van het kasteel veruitwendigt de katholieke identiteit van de familie de Man. Het kasteel bezit tenslotte historische waarde als neogotisch kasteel gebouwd op de locatie van het oude kasteel van de heerlijkheid Ter Heyde die de geschiedenis van deze gemeente eeuwenlang heeft bepaald. Gedurende de 19de eeuw, na de aankoop van het kasteeldomein door de adellijke familie de Man, bleven het kasteel en haar bewoners een grote invloed uitoefenen op de gemeente als almachtige kasteelheer en tevens burgemeester van het dorp. Ook na de herbestemming van het kasteel tot gemeentehuis in 1919 blijft het gebouw een belangrijke rol spelen in de gemeente Hoeilaart;

Overwegende dat het kasteel van Hoeilaart als monument artistieke waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De artistieke waarde van het kasteel van Hoeilaart wordt gevormd door de bijzonder hoogwaardige afwerking van zowel het exterieur als het interieur. Dit verleent aan het geheel een zeer hoge ensemblewaarde. Het gaaf bewaarde interieur vormt een totaalkunstwerk in neogotiek dat tot in het kleinste detail werd vormgegeven. De representatieve ruimtes van deze woning zijn voorzien van zeer rijke stucplafonds, parket- en tegelvloeren met steeds variërende motieven, lambriseringen, wandbehang, lijstwerk, marmeren schouwen, koperen kroonluchters en verzorgd binnen- en buitenschrijnwerk met decoratief beslag. De imposante en complexe imitatiegewelven, omljstingen en beschilderde plafondafwerkingen van de

representatieve ruimtes worden geschraagd door kamerhoge halfzuilen en lijsten, en zijn opgebouwd uit bepleisterde en polychroom beschilderde houten elementen. De gedetailleerde en hoogwaardige uitwerking van het houtsnijwerk van het meubilair, de vaste kofferzitbanken, de lambriseringsen en het binnenschrijnwerk vertonen een doorgedreven neogotische vormgeving, net zoals de veelkleurige marmeren schouwmantels met gedecoreerde houtkachels en schouwbekroningen. In het bijzonder getuigen de indrukwekkende koperen kroonluchters, de hoogwaardige gebrandschilderde glas-in-loodramen van de huiskapel en de uitzonderlijke smeedijzeren balustrade van de hoofdtrap van een bijzonder vakmanschap. De artistieke waarde komt eveneens tot uiting aan het exterieur in de decoratieve uitwerking van het baksteenmetselwerk met tudorboogfriezen, tandlijsten en de bijzonder vormgegeven schoorstenen, met verwerking van witte en gesinterde baksteen. Daarnaast zijn ook de gesculpteerde natuurstenen elementen aan de voorgevel opmerkelijk, waaronder het wapenschild van de familie de Man als bekroning van het middenrisaliet en de figuur met banderol als kraagsteen van het noordwestelijke torenvolume. Tenslotte getuigt ook het smeedwerk van de balustrade van de buitentrap, de borstweringen, de dakbekroningen en de muurankers van een artistiek streven in de gevelarchitectuur;

Overwegende dat de cultuurgoederen die zijn opgesomd in de bijlage bij het ministerieel besluit integrerend deel uitmaken van het monument en de architecturale, historische en artistieke waarde van het monument versterken zoals gemotiveerd in de bijlage bij het besluit,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

Het kasteel van Hoelaart, Jan van Ruusbroecpark 1 in Hoelaart, bekend ten kadaster: Hoelaart, 1ste afdeling, sectie B, perceelnummers 845T2 (deel) en 849F.

De cultuurgoederen die mee worden beschermd, zijn opgenomen in bijlage.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° architecturale waarde;
- 2° historische waarde;
- 3° artistieke waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

Het kasteel van Hoelaart is een kasteel in neogotische stijl, opgetrokken tussen 1858-1861. Het kasteel heeft een onregelmatige plattegrond en is grosso modo noord-zuid georiënteerd. Het gebouw bestaat uit een souterrain die het hoogteverschil van de helling opvangt en twee hoge bouwlagen (één bouwlaag aan de noordzijde) onder een steile en complexe leien bedaking. Het dynamische ontwerp wordt bekomen door sterk verspringende en gevarieerde volumes en het gebruik van diverse torens, erkers, getrapte dakvensters, trapgevels en schoorstenen en verschillende types deur- en vensteropeningen.

Het betreft een bakstenen volume, verlevendigd met decoratieve aanwending van kalkzandsteen voor het souterrain, de buitentrap, speklagen, omlijstingen, modillons, schiet- en steigergaten. Blauwe hardsteen werd aangewend voor de plint, buitentrap, kordonlijsten en dorpels. Het baksteenmetselwerk is decoratief uitgewerkt met een muizentandlijst in een combinatie van rode en gesinterde baksteen ter hoogte van de lekdrempels, de kroonlijsten, aanzetten van torenvolumes en onder de dorpels van de meeste vensteropeningen (in mindere mate toegepast aan de achtergevel). Het metselwerk wordt verder verlevendigd door steunberen met versnijdingen, kantelen als bekroning van de lagere volumes en een deels omlopend tudorboogfries, onder de kantelen van de lagere volumes en bovenaan de diverse torenvolumes. De vele schoorstenen en de bekroningen van de steunberen in de voorgevel zijn zeer decoratief en speels uitgewerkt met variërende en verspringende vormen en decoratief metselwerk, waaronder spiraalvormige motieven in witte en gesinterde baksteen. De steile en complexe leien bedaking (schilddak, afgewolfde zadeldaken, torendaken en ingesnoerde tentdaken) rust op een geprofileerde overkragende kroonlijst op houten modillons met tolleren. Bij de torenvolumes zijn de modillons in kalkzandsteen uitgevoerd. Verspreid bevinden zich kleine dakkapellen met windborden en pironen. Smeedijzer werd veelvuldig toegepast voor de decoratieve bekroningen van torendaken, schoorstenen, dakvensters, als ook voor de borstwerkingen van vensters, dievenijzers, balustrades en sierankers.

De gevelopeningen en het schrijnwerk variëren sterk. De kelderramen en dienstingangen in het souterrain zijn gevat in een getoogde bakstenen omlijsting met hoekstenen in kalkzandsteen en voorzien van decoratieve dievenijzers. De houten (deur)ramen hebben een kleine (vermoedelijk metalen) roede-verdeling in ruitmotief. De overige gevelopeningen zijn gevat in een afgeronde tudorboogvormige omlijsting van kalkzandsteen met negblokken. Er zijn diverse types schrijnwerk te onderscheiden. Het meest voorkomende zijn de lancetvormige houten kruisvensters (varierend tussen twee-, vier-, zes- of negenvlakramen), soms uitgevoerd als vensterdeuren, al dan niet met briefpanelen. Bepaalde ramen, hoofdzakelijk te situeren in de achtergevel en de torenvolumes, zijn voorzien van een roede-verdeling met achthoeken. De ramen van de dakvensters, de dakkapellen en bepaalde ramen van de torenvolumes zijn voorzien van een roede-verdeling met ruitmotief, al dan niet met bovenlicht. De vier- en zesvlakramen op de eerste verdieping van de achtergevel, uitgevend op het centrale trappenhuis, hebben een geheel eigen vormgeving met smallere lancetramen en zeshoekige ovale bovenlichten. Het schrijnwerk werd tijdens de restauratie van de jaren 1990 vernieuwd naar bestaand model, met gedeeltelijk hergebruik van het origineel hang- en sluitwerk. Het wijnrood beschilderde houten schrijnwerk heeft een dubbele profilering op neuten (alluderend op de gotische bundelpijler), soms met briefpanelen, in een sobere neogotische vormgeving.

De voorgevel met hoofdingang bevindt zich in de naar het park gerichte westgevel. Het hoofdvolume wordt bepaald door het middenrisaliet met trapgevel en twee hoektorens: een overhoekse ronde toren in de zuidwestelijke hoek en een kleinere uitkragende toren op de noordwestelijke hoek van het hoofdvolume. Ondanks de variërende geveluitwerking wordt een zekere symmetrie bekomen. In het dak zijn tussenin twee getrapte dakvensters. Aansluitend aan de noordzijde wordt het gebouw verlengd in het eenlaagse volume van de eetkamer, onder zinken bedaking met kantelen. Het vooruitspringende middenrisaliet met trapgevel is sterk decoratief uitgewerkt met veelvuldig gebruik van kalkzandsteen. Het volume wordt voorafgegaan door een dubbele bordestrap met gebogen smeedijzeren balustrade met rijk uitgewerkte florale vormgeving en getorste trappalen. Deze geeft uit op het overwelfde inkomportaal met een drieledige tudorboogarcade. Het middenrisaliet wordt op de verdieping geaccentueerd door een vijfzijdige erkeruitbouw met pilasters op consoles (korbeelvormig) en tudorbogen met blind schild. De erker wordt bekroond door een sculpturaal rijk uitgewerkt ornament in kalkzandsteen, met voorstelling van het wapenschild van de familie de Man onder een gekroonde helmboos met bekronend leeuwje geflankeerd door krullende bladmotieven. De erker is gevat in een risalietbrede tudorboognis die overgaat in de trapgevel, geflankeerd door hoektorens in dezelfde vormgeving als de rijk uitgewerkte schoorstenen. Verder zijn er nog enkele opmerkelijke elementen in de geveluitwerking van

de voorgevel. Zo is de overhoekse vensterdeur van de zuidwestelijke toren gevat in een rijk uitgewerkte kalkzandstenen omlijsting met ronde pilasters en een tudorboog met bekronend ornament (gekruiste bloemen onder een kroon). De aanzet van de uitkragende toren op de noordwestelijke hoek heeft een kalkzandstenen console in de vorm van een mannelijke figuur met banderol, mogelijk een verwijzing naar de architect. Hierboven gaat de vierkante basis van de toren over in een stervormige en vervolgens ronde en steeds verder uitkragende basis. Hierbij worden (overhoekse) muizentandlijsten van gesinterde baksteen, natuurstenen lijsten en een tudorboogfries met elkaar afgewisseld. Aan de voorgevel en zuidelijke zijgevel met hoektoren zijn de vensterdeuren en de meeste muuropeningen op de verdiepingen voorzien van een smeedijzeren borstwering in eenzelfde florale vormgeving als deze van de buitentrap, soms met kroon-motief.

De zuidelijke zijgevel wordt bepaald door de ronde zuidwestelijke hoektoren (zie hoger) en de trapgevel van het zuidoostelijke hoektorenvolume op vierkante basis. Tussenin ligt een verdiept gevelvlak met centraal een getrappt dakvenster. De trapgevel heeft overhoekse steunberen met versnijdingen en is bekroond met overhoekse topstukken.

De achtergevel bestaat uit drie torenvolumes met verschillende vorm en uitwerking met tussenin twee lagere volumes van één bouwlaag (met souterrain) onder zinken lessenaarsdaken met kantelen. Daarboven bevinden zich de aanzienlijk dieper gelegen gevelvlakken van de eerste verdieping van het hoofdvolume. De twee hoektorens hebben een nagenoeg vierkant grondplan, terwijl het centrale torenvolume met afgeronde hoeken de hoofdtraphal huisvest. Centraal bevindt zich een getrappt dakvenster. Aan de achterzijde (en noordzijde) bevinden zich de dienstingangen, waaronder twee merkwaardige gebogen deuren op de afgeronde hoeken van het centrale torenvolume.

De noordelijke zijgevel wordt bepaald door de vierkante noordoostelijke hoektoren en de noordwestelijke uitkragende toren, met tussenin het verdiept gevelvlak met centraal getrappt dakvenster. De lagere aanbouw van de eetkamer is tegen deze gevel aangebouwd. Dit rechthoekig volume van één bouwlaag (met souterrain) is voorzien van overhoekse steunberen en kantelen, onder een zinken bedaking. Aan de noordzijde is een driezijdige erker op een onderbouw van bak- en natuursteen. Centraal hieronder bevindt zich een dienstingang.

Hoewel de volumewerking, geveluitwerking en voetafdruk van het kasteel erg onregelmatig zijn, heeft de plattegrond een vrij regelmatige en symmetrische opbouw. De ruimteverdeling van de gelijkvloerse verdieping is gestructureerd langs twee circulatie-assen, die elkaar kruisen bij de centrale hoofdtraphal: Via de monumentale buitentrap aan de westgevel bereikt men de inkomhal, die via een beglaasde tussenwand overgaat in de hoofdtraphal. Door deze traphal loopt eveneens een gang die haaks is geplaatst ten opzichte van de voorgaande circulatie-as (buitentrap-inkomhal-traphal). Deze lange gang reikt nagenoeg de volledige lengte van het kasteel en geeft uit op elke kamer van deze verdieping. De belangrijkste kamers van de gelijkvloerse verdieping zijn naast elkaar gesitueerd aan de westzijde van het kasteel, uitkijkend op het kasteelpark. Aan de ene zijde van de inkomhal vindt men de grote zaal en de aanpalende eetkamer, een eenlaags volume dat zich aan de noordzijde van het kasteel bevindt. Aan de andere zijde bevinden zich twee kleinere salons, waarvan de oorspronkelijke functie niet gekend is. Het eerste salon naast de inkomhal fungeerde wellicht als ontvangstruimte (parloir) of bureau. Het aanpalende salon is verbonden met een ronde kamer in de zuidwestelijke hoektoren. Het salon staat tevens via een dienstruimte in verbinding met het salon in de zuidoostelijke hoek. Dit laatste salon is zowel via een sas (dubbele deuren) als via een dienstruimte verbonden met de centrale gang. Eén van deze salons deed mogelijk dienst als rookkamer (fumoir). De representatieve ruimtes aan de westzijde van het kasteel zijn geplaatst in enfilade, waardoor men bij het openen van de centrale vleugeldeuren een vrij zicht heeft van de ene naar de andere zijde van het kasteel. De enige uitzondering is de kamer in zuidoostelijke hoek, die aan de overzijde van de gang ligt. Links van de hoofdtraphal bevindt zich de huiskapel.

De verticale circulatie voor de kasteelbewoners verliep langs de hoofdtrap, waarlangs zij de verdieping konden bereiken. Voor het dienstpersoneel werd een volledig afzonderlijke circulatie voorzien. De belangrijkste diensttrap bevindt zich aan de noordoostelijke zijde van het kasteel en rijkt van de kelder tot de zolder. Deze diensttrap bestaat uit twee afzonderlijke trappen die op elkaar aansluiten ter hoogte van het gelijkvloers. Op het gelijkvloers geeft deze trap uit op de dienkeuken, die eveneens via een (verdwenen) dienlift in verbinding stond met de onderliggende keuken. Via een in de lambrisering weggewerkte deur is de dienkeuken verbonden met de eetkamer. Onder de hoofdtraphal bevindt zich een tweede diensttrap, die het gelijkvloers met het souterrain verbindt en uitgaat op de belangrijkste dienstingang, centraal in de achtergevel. Deze diensttrap heeft een verzorgde afwerking met natuursteen, in vergelijking met de overige diensttrappen in hout. De hoge vleugel deur die de centrale gang aan zuidelijke zijde afsluit, verbergt een derde diensttrap waarlangs een kleine tussenverdieping met twee ruimtes (zonder volgnummer) kan worden bereikt. Aan de hoofddiensttrap bevinden zich op dit tussenniveau eveneens twee kleine ruimtes. De oorspronkelijke functie van deze dienstruimtes is onbekend. Rechts van de hoofdtrap is een toilet.

De eerste verdieping heeft een gelijkaardige indeling als het gelijkvloers. Men bereikt de verdieping via de hoofdtraphal, die leidt naar een centrale haaks geplaatste gang die uitgaat op elke ruimte van deze verdieping. De verdieping heeft een kleinere oppervlakte aangezien de eetkamer en ruimtes naast de hoofdtraphal slechts één bouwlaag (en souterrain) hoog zijn. De centrale ruimte tegenover de trap is de grootste kamer, uitgevend op de erker boven de hoofdingang, en voorzien van twee antichambres. De overige kamers volgen grotendeels de afmetingen van de onderliggende salons. Er zijn zes kamers. De hoofddiensttrap in de noordoostelijke hoek bedient eveneens deze verdieping. De aanpalende ruimte diende wellicht als dienkamer voor deze verdieping. De kleine ruimte aan de zuidzijde van de centrale gang had dezelfde functie. Daarnaast bevindt zich een diensttrap die in verbinding staat met de zolder. Rechts van de hoofdtrap is een toilet.

De zolderverdieping is bereikbaar via de twee vermelde diensttrappen. In de ruime zolders zijn een aantal slaapkamers voor dienstpersoneel ondergebracht.

De kelderverdieping (souterrain) is gestructureerd volgens dezelfde indeling als de bovenliggende verdiepingen, met name langs een centrale gang die in verbinding staat met alle ruimtes op dit niveau. De centraal geplaatste hoofdtoegang bevindt zich echter aan de achterzijde (oostzijde) van het kasteel, met aansluitende portierskamer. De keuken bevond zich in de grote noordelijke kamer onder de eetkamer, met aansluitende bijkeuken en vleeskelder. Aanpalend vindt men de hoofddiensttrap en een kamer die wellicht na 1919 werd ingericht als gevangenisruimte. De ruimtes onder de grote inkomhal van het gelijkvloers deden dienst als wijnkelder. De oorspronkelijke functie van de overige ruimtes is niet gekend, maar wellicht ging het om diverse opslag- en voorraadkamers. Behalve de hoofddienstingang bevindt er zich ook een goederenigingang. Tenslotte bevindt er zich nog een kleine opbergruimte onder de buitentrap aan de voorgevel, toegankelijk via een deur onder de trap. Deze ruimte is niet intern verbonden met het souterrain.

De oorspronkelijke interieurafwerking is grotendeels bewaard gebleven doorheen het volledige gebouw, zowel in de representatieve ruimtes als de dienstvertrekken. De representatieve ruimtes op het gelijkvloers zijn voorzien van een zeer rijke neogotische aankleding die wordt doorgetrokken in de plafonds, het schrijnwerk, de lambriseringen en deuren, de schouwmantels, de ornamentiek en het smeedijzerwerk, de (parket)vloeren en het vaste en losse meubilair. Deze elementen werden bovendien bij elke kamer verschillend uitgewerkt. De imposante imitatiegewelven, omljstingen en plafondafwerkingen in deze ruimtes bestaan uit bepleisterde en polychroom beschilderde houten elementen. Voor lambriseringen en binnenschrijnwerken werd voornamelijk houtsnijwerk toegepast, soms gecombineerd met imitatie-houtbeschildering.

Doorheen het volledige gebouw bleef het binnenschrijnwerk nagenoeg integraal bewaard, met inbegrip van hang- en sluitwerk. Het buitenschrijnwerk werd tijdens de restauratie van de jaren 1990 vernieuwd naar bestaand model, en grotendeels voorzien van een dubbele beglazing, met gedeeltelijk hergebruik van het origineel hang- en sluitwerk. Met uitzondering van een aantal dienstruimtes is het merendeel van de ramen op het gelijkvloers en de verdieping voorzien van smalle houten binnenluiken.

De inkomhal is een erg lichtrijke ontvangstruimte die zowel aan de zijde van de voorgevel als de traphal volledig beglaasd is met vensterdeuren (met lancetramen en briefpanelen). De ruimte wordt vormgegeven door kamerhoge halfzuilen verbonden door tudorbogen en met korbelen die het cassetteplafond schragen. Het plafond is ingedeeld in negen vierkanten die elk een kleiner vierkant omvatten. Centraal aan beide zijden bevinden zich de dubbele vleugeldeuren naar de grote zaal en het salon. De deuren hebben een neogotische vormgeving met driepasmotieven en briefpanelen. Beide deuren worden geflankeerd door in de lambrisering ingewerkte houten kofferzitbanken, eveneens met neogotische vormgeving en geplaatst op een verhoogde trede. Er ligt een parketvloer met visgraatmotief.

Vanuit de centrale gang en traphal kan elke ruimte op het gelijkvloers worden bereikt. De afwisseling van grote en kleine deuropeningen is symmetrisch opgebouwd. Waar nodig werden blinde deurnissen geplaatst. Om diezelfde reden verbergt de grote deur op het zuidelijke uiteinde van de gang een dienstrap naar het tussenverdiep. Van beide deuren die de hoofdtrap flankeren geeft alleen de rechtse uit op de diensttrap naar het souterrain. De wanden van de centrale gang en traphal worden, net als de inkomhal, gestructureerd door halfzuilen en tudorbogen. Dezelfde profilering wordt herhaald bij de deur- en vensteromlijstingen in de traphal. De lambrisering, deuren en deuropeningen in de gang zijn eenvoudig uitgewerkt, met uitzondering van de hoge deuren aan de uiteinden van de gang en deze naar de inkomhal. Er ligt een veelkleurige natuurstenen vloer met geometrisch motief. Halverwege de gang, tegenover de inkomhal, bevindt zich de monumentale hoofdtrap van witte natuursteen. Deze dubbele bordestrap is voorzien van een uitzonderlijke balustrade in smeedijzer met houten handgreep. Het kunstwerk bestaat uit zwart beschilderde druivenranken die zich wikkelen rond getorste metaalkleurige trapspijlen. Centraal boven de trap, ter hoogte van de borstwering van de gang op de eerste verdieping, wordt de balustrade verlengd in een overhangende lamp met een kleine glazen lampenkap. Het plafond van de gang is afgewerkt met een imitatie-balkenlaag. Het cassetteplafond van de traphal heeft een complex ontwerp met diverse geometrische figuren met centraal een stervorm, gevat is een vierkant en een achthoek.

De grote zaal is afgewerkt met een houten lambrisering met briefpanelen. Centraal aan beide zijden bevinden zich de dubbele vleugeldeuren naar de inkomhal en de eetkamer, met een neogotische vormgeving met briefpanelen en driepasmotieven. Decoratief rijk uitgewerkte lijsten aan de hoeken, schoorsteenboezem en rondom deur- en vensteropeningen, onder meer met getorste halfzuilen en hogels in de hoeken, met tussenin behang. Het imposante cassetteplafond met zwaar gedecoreerde lijsten heeft een complex ontwerp met geometrische onderverdelingen en centraal een zeshoek met pseudo-netgewelf. De veelkleurige beschilderingen bestaan uit diverse florale motieven en onder andere kronen en vierpasmotieven. De initialen AO van de opdrachtgevers (d'Attenrode – d'Ormesson) zijn in de beschildering verwerkt. Aan de oostzijde bevindt zich de neogotische schouwmantel in witgaderde grijze marmer met bewaarde originele houtkachel. De schouwmantel is afgewerkt met een spiegel in driepasvorm met rijk uitgewerkte omlijsting en bekroning. Tegenover de schouw bevindt zich een vensterdeur met flankerende ramen, uitgevend op een balkon. Er ligt een parketvloer met geweven motief, onderverdeeld in vierkanten.

De eetkamer is een indrukwekkende ruimte, niet in het minst omwille van het pseudo-netgewelf dat geschraagd wordt door vier halfzuilen in de hoeken van de ruimte. De ribben van het pseudo-gewelf hebben een complexe maar regelmatige indeling met een centrale rechthoek, veel versnijdingen, hogels en sluitstenen op de kruisingen. Onder de kooflijst met druivenranken bevindt zich een omlopend driepasboogfries. De wanden van de eetkamer zijn

afgewerkt met een hoge houten lambrisering die wordt doorgetrokken in de omlijstingen van deuren, vensters en de schouwboezem. Hierboven zijn de muren voorzien van behang. Lambrisering en deuren zijn uitgewerkt in een neogotische stijl met briefpanelen en driepasmotieven. De neogotische schouwmantel in witte marmer met bewaarde houtkachel heeft een gedecoreerde schouwboezem met tudorboogvormige omlijsting. Hierin bevindt zich een ingewerkte horloge (met veelkleurige wijzerplaat met gotische cijfers onder halve bolvorm van glas), geflankeerd door zandlopermotieven in houtsnijwerk. De oorspronkelijke (wand)schildering boven de haard, zoals nog te zien op historische foto's, werd omstreeks 1919 vervangen door een opschrift: "HERINNERING AAN DEN AANKOOP VAN DEZEN EIGENDOM BESLIST DOOR DEN GEMEENTERAAD DEN 1en DECEMBER 1919." Het opschrift is gevat in een beschildering in pastelkleuren met voorstelling van een door bloemen omringde vrouw aan de kasteelvijver met zwanen, met het kasteel van Hoeilaart in de achtergrond. Tegenover de haard bevindt zich een driezijdige erker, die uitkijkt naar de kasteelvijver. Ook de erker is voorzien van diverse omlijstingen en halfzuilen die een pseudo-netgewelf schragen. Aan de westzijde bevindt zich een vensterdeur met flankerende ramen, uitgevend op een balkon. In de lambrisering is een deur verscholen die uitgeeft op de dienkeuken. Er ligt een parketvloer met visgraatmotief.

De dienkeuken is een kleine ruimte die oorspronkelijk via een dienlift in verbinding stond met de onderliggende keuken. Van hieruit bediende men de eetkamer. De gietijzeren radiator met ingebouwde bordenwarmer herinnert nog aan deze functie. Oorspronkelijke vloer in zwarte en witte natuursteen.

Het salon naast de inkomhal is kleiner maar heeft een zeer gelijkaardige interieurafwerking als de grote zaal, wat betreft de deuren, lambrisering, omlijstingen en muurafwerking. Het imposante stervormige stucplafond is uitgewerkt met zwaar gedecoreerde lijsten. Aan de westzijde bevindt zich een vensterdeur met flankerende ramen, uitgevend op een balkon. Hier tegenover is de neogotische schouwmantel in wit-geaderde rode marmer met bewaarde houtkachel. De schouwmantel is afgewerkt met een spiegel in driepasvorm met rijk uitgewerkte omlijsting en bekroning. Er ligt een parketvloer met ruitmotief.

Het salon in de zuidwestelijke hoek heeft een meer eenvoudige afwerking, zo zijn de lambriseringen en omlijstingen minder rijk uitgewerkt. De kamer heeft twee afgeschuinde hoeken, ter hoogte van de dienstkamer naar het zuidoostelijke salon, en naar de ronde kamer in de hoektoren. De wanden worden eveneens bepaald door een houten lambrisering en deuren met briefpanelen en driepasmotieven en lijsten aan de hoeken en rondom deur- en vensteropeningen, met tussenin behang. In de wand is een deur verborgen naar de centrale gang. Het cassetteplafond heeft een ruitmotief met uitgewerkte sluitstenen op de kruisingen en een kooflijst met rozetten. Tegenover de vleugeldeur naar het voorgaande salon, op het zuidelijke uiteinde van de enfilade van de verschillende representatieve ruimtes, bevindt zich een merkwaardige lage schouwmantel onder een vensteropening. De relatief sobere neogotische schouwmantel in wit-geaderde grijze marmer doet tevens dienst als vensterbank en bewaart zijn oorspronkelijke houtkachel. Er ligt een parketvloer in ruitmotief. Aansluitend bevindt zich een kleine ronde kamer in de hoektoren, met stervormige parketvloer en rozetvormig stucplafond.

Het salon in de zuidoostelijke hoek heeft eveneens een minder rijke afwerking. De lambrisering en deuren zijn eenvoudiger qua vormgeving en het lijstwerk is minder uitgewerkt. Ook het cassetteplafond met vierkanten is eenvoudiger. De neogotische vormtaal is minder opvallend aanwezig. Ze komt vooral tot uiting in de rijke uitgewerkte omlijsting van de spiegel op de schouwmantel. De schouwmantel in geaderde grijze marmer heeft een eenvoudige neoclassicistische vormgeving. Links van de schouwmantel is een restant van het oorspronkelijke behang bewaard. Het gaat om een herhalend goudkleurig bloemmotief gevat in een vierpas. Het sas (dubbele vleugeldeur) naar de centrale gang is dichtgemaakt, maar het binnenschrijnwerk bleef behouden aan de zijde van het salon. In deze kleine ruimte is een vaste kastenwand met dezelfde vormgeving als het binnenschrijnwerk van het salon. Er is een grote beglaasde deur naar de centrale gang. De

oorspronkelijke plafondafwerking bevindt zich vermoedelijk nog onder de huidige moderne beplanking.

De huiskapel bevindt zich tussen de hoofddiensttraphal en de grote traphal. De kleine ruimte is overwelfd met een kruisribgewelf en tudorbogen op natuurstenen consoles met gebeeldhouwde engelenfiguren met banderol. De wanden zijn bepleisterd en voorzien van een middelhoge lambrisering met eenvoudige panelen. Er ligt een eenvoudige parketvloer. De merkwaardige toegangsdeur met lancetvormige deurvensters kan dubbel worden teruggeplooid. Tegen de oostelijke wand bevindt zich het natuurstenen altaar met drie Korinthische zuilen, gegraveerde en polychroom beschilderde bloemmotieven en een tabernakel met voorstelling van Johannes de Doper. Bovenaan het altaar is een op maat gemaakte verhoging voor het reliekschrijn van de heilige Marcellina. Boven het altaar is een tudorboogvenster met gebrandschilderde glas-in-loodramen. Het raam bevat de voorstelling van Christus aan het kruis, geflankeerd door Maria en Johannes, met onderaan de wapenschilden van de families de Man (rode en gele strepen en drie hoofden van zwarte mannen, tegen een witte achtergrond) en Lefèvre d'Ormesson (drie witte lelies tegen een blauwe achtergrond).

De dienstgangen en -ruimtes zoals de hoofddiensttraphal, verbindingsruimtes en kamers op het tussenverdiep hebben een sobere en functionele interieuraankleding. Er liggen plankenvloeren, houten deuren met eenvoudige omlijstingen en eenvoudig doch decoratief deurbeslag. De houten hoofddiensttrap heeft trapspijlen met nodus en een verzorgde houten balustervormige trappaal met bladmotief. Eén kamer op de zuidelijke tussenverdieping bewaart restanten van een blauwe sjabloonbeschildering met bladmotieven op de muren.

De kamers op de eerste verdieping zijn eveneens geschikt langs een centrale gang. Net als in de onderliggende gang werd veel aandacht besteed aan de symmetrische plaatsing van de deur- en raamopeningen. De gang en kamers hebben een sobere interieurafwerking, met eenvoudige paneeldeuren en raam- en deuromlijstingen. De wanden zijn vlak bepleisterd. De plafondafwerking van de gang sluit aan bij deze van de traphal, met twee tudorbogen en een cassetteplafond met ruitmotief. Het stucplafond van de kamers is eenvoudiger uitgewerkt met een omlopende kooflijst en zit momenteel verscholen achter een modern verlaagd plafond. De oorspronkelijke plankenvloer is bewaard onder de huidige laminaatvloer. Het stucplafond en de plankenvloer zijn niet bewaard bij de recent samengevoegde kamers aan de noordzijde. In vijf kamers bevindt zich een marmeren schouwmantel, waarvan deze in de centrale kamer het rijkst werd uitgewerkt en voorzien is van een spiegel tegen de schouwboezem. In de meest noordelijke kamer bevindt de schouwmantel zich onder het raam in de noordelijke gevel.

Het souterrain heeft een sobere en functionele interieurafwerking. Ook hier zijn de ruimtes geschikt langs een centrale gang met symmetrisch geplaatste deuropeningen. Eenvoudige paneeldeuren en omlijstingen. De wanden zijn bepleisterd of beschilderd. Er liggen vloeren in diverse types natuursteen en baksteen. De hoofddienstingang geeft uit op een kleine inkomhal, die via een beglaasde wand naar de centrale gang leidt en via een blauwe hardstenen trap verbinding maakt met het gelijkvloers. In deze inkomhal en de gang naar de bovenliggende diensttrap ligt een vloer met zwarte en witte natuurstenen. De aanpalende portierskamer heeft een recente vloer in zwarte natuursteen. In deze kamer bevindt zich onder de diensttrap een kleine ruimte met metalen deur. De centrale gang heeft een vloer in zwarte en donkergrijze natuursteen. De ruimte is overwelfd met een tongewelf en centraal drie kruisgewelven. Centraal tegenover de beglaasde wand hangt een gedenksteen met opschrift: "Auspiciis Johannis de Man Baronis d'Attenrode et Mariae Carolinae d'Ormesson coniugis ingenio Jos. Claes Antverpiensis aedificatum 1858". De keuken heeft een vloer in zwarte en witte natuursteen en een plafond met troggewelven. Onder een raam in de westelijke gevel is een vast wandmeubel bewaard. De beschilderde houten keukenkast heeft drie deuren en een eenvoudige functionele vormgeving. De aanpalende bijkeuken ('schotelhuis') en vleeskelder hebben een vloer in witte natuursteen, een tongewelf en bewaren oorspronkelijke vaste elementen zoals de grote waterpomp, arduinen waterbakken

en metalen (vlees)haken. De wijnkelders onder de inkomhal van het gelijkvloers hebben een bakstenen vloer, tongewelven, gemetste wijnrekken en een deur met dievenijzers zoals gebruikelijk voor wijnkelders. Ter hoogte van de goedereningang ligt een vloer in witte natuursteen en kasseien. Deze ruimte heeft een tongewelf. Naast de hoofddiensttrap is een gevangenisruimte ingericht. De houten deur heeft een metalen beplating en een betrialied deurvenstertje.

De zolder heeft grotendeels geen interieurafwerking waardoor de indrukwekkende houten dakconstructie in verschillende ruimtes zichtbaar is. Het gaat om een complexe dakconstructie met verschillende vlieringenkappen, waarbij recuperatiemateriaal werd gebruikt, mogelijk afkomstig uit het oude gesloopte kasteel. Eenvoudige paneeldeuren en omlijstingen. De wanden zijn bepleisterd en er ligt een plankenvloer. Behalve de torenkamers zijn er ook enkele bediendenkamers ondergebracht. In de ronde zuidwestelijke toren is een verhoog aangebracht langs de muren, zodat men door de hoog geplaatste ramen kan kijken, zoals een uitkijktplatform. Een deel van de zolder moet ooit dienst hebben gedaan als medische voorziening/ruimte, aangezien er ter hoogte van de noordoostelijke diensttrap rode kruisen zijn aangebracht op de binnendeuren. In de kleine gang die hierop aansluit, bevindt zich ook een vaste kastenwand met kruisen. Er bevindt zich tenslotte nog een vast met planken bekleed waterreservoir. Verspreid over de zolder liggen enkele gedemonteerde binnendeuren en twee metalen haardplaten die horen bij de houtkachels van de gelijkvloerse verdieping. Ook deze gedemonteerde vaste elementen maken integrerend deel uit van het monument.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden;
- 2° het kasteel van Hoelaart met zijn gaaf bewaard exterieur en interieur vormt een ensemble. Elke beheersdaad moet de erfgoedwaarden, erfgoedkenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen. Dit veronderstelt vakkundig onderhoud en indien nodig conserverende ingrepen. Nieuwe ingrepen en wijzigingen in het gebruik van het pand vereisen een geïntegreerde aanpak waarbij de impact op het geheel wordt afgewogen en waarbij de draagkracht van het gebouw niet wordt overschreden;
- 3° met betrekking tot het exterieur beoogt de bescherming het behoud van de buitenarchitectuur qua schaal, volumewerking, materiaalgebruik en afwerking, met inbegrip van het schrijnwerk;
- 4° met betrekking tot het interieur beoogt de bescherming het behoud van de herkenbaarheid als kasteel met zijn typerende architecturale kenmerken, de bestaande ruimteverdeling en de waardevolle interieurafwerking, met inbegrip van het vast meubilair en de cultuurgoederen, als ook het behoud van de leesbaarheid van de oorspronkelijke functies;
- 5° het verdient aanbeveling dat bepaalde oorspronkelijke elementen worden teruggebracht en/of gerestaureerd, zoals onder meer:
  - a) het opnieuw vrijleggen en indien nodig restaureren van de oorspronkelijke plafondafwerkingen op de eerste verdieping, nu verborgen achter een verlaagd plafond;
  - b) het opnieuw vrijleggen en indien nodig restaureren van de oorspronkelijke plankenvloer op de eerste verdieping, nu verborgen onder een laminaatvloer;
  - c) het herstellen van de oorspronkelijke ruimteverdeling op de eerste verdieping;
  - d) het restaureren van de parketvloer in het zuidoostelijk salon en de aanpalende dienstruimte die in verbinding staat met de gang op het gelijkvloers;
- 6° een aantal van de roerende objecten in het kasteel werden als cultuurgoederen beschermd en als dusdanig gemotiveerd in bijlage bij dit ministerieel besluit. Deze cultuurgoederen dienen in situ behouden te blijven, aangezien zij bijdragen tot de erfgoedwaarden van het monument. Het verdient aanbeveling om cultuurgoed 9 te plaatsen op de locatie die hiervoor werd ontworpen, bovenaan het altaar van de huiskapel;

- 7° het is wenselijk dat eventuele ingrepen in het gebouw gepaard gaan met bouwhistorisch onderzoek. Er zijn aanwijzingen dat constructiemateriaal (moerbalken en delen van het dakgebinte) van het oude kasteel hergebruikt werd voor de bouw van het nieuwe kasteel. Bouwhistorisch onderzoek van deze bouwonderdelen kunnen waardevolle informatie bevatten over het oude kasteel, waarover nagenoeg geen historische informatie beschikbaar is;
- 8° op bepaalde plaatsen is het oorspronkelijk behang of de wandbeschildering nog (al dan niet fragmentarisch) bewaard. Het is wenselijk dat er onderzoek gebeurt naar de oorspronkelijke interieurafwerkingen en kleurstelling, voorafgaand aan een eventuele restauratie van het interieur en/of reconstructie van deze afwerkingslagen.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
  - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking en gootconstructies;
  - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
  - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
  - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, luiken, poorten, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
  - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
  - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 5° het plaatsen of wijzigen van bovengrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
- 6° het uitvoeren van de volgende handelingen aan of in het interieur en de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken:
  - a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
  - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
  - c) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
  - d) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, binnenschrijnwerken, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambrisering, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
  - e) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontpleisteren van bepleisterde elementen;

- f) het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
- g) het uitvoeren van werken aan en het verplaatsen of verwijderen van de cultuurgoederen die opgenomen zijn in een beschermingsbesluit.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel, **21 FEB. 2019**

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS